

Caplletra 29(Tardor 2000), pp. 69-82

VICENT SALVADOR (UJ) L'ESTIL NOMINALITZAT

São abstractos os nomes que aludem às acções, aos estados, às propriedades: *levantamento, silêncio, rapidez*, etc. Dizem-se concretos aqueles que se referem à substância: *papel, pedra, montanha*, etc. Os primeiros escapan à experiência dos nossos sentidos; os segundos são seres materiais, sobre que se podem exercer esses mesmos sentidos. Isto, em teoria; na realidade as coisas são mais complicadas. (...) O nome *beleza* é, não há dúvida, uma palavra abstracta; mas se, ao pronúncia-lo ou ao escrevê-lo, eu tenho nos olhos a imagem de um retrato, ou de um mármore como o da Vênus de Milo, o substantivo adquire para mim um valor concreto.

M. Rodrigues Lapa: *Estilística da língua portuguesa*

Y como de algún modo esos imperfectos signos tienen parentesco con los fantasmas del cielo platónico, como en alguna medida la palabra «piedra» sugiere la transparente «piedridad» que desde allá arriba rige su existencia, el hombre resulta capaz de irse elevando hacia el puro mundo de las ideas merced a ese imperfecto conjunto de materializaciones. (...) En ese instante el lenguaje de la ciencia se separa para siempre del lenguaje de la vida.

E. Sábato: *Heterodoxias*

PRELIMINARS

Dues de les categoritzacions més arrelades en la tradició gramatical multiseccular i més generalitzades en el conjunt de les llengües estudiades per la lingüística són el nom i el verb, considerades sovint com les més bàsiques classes de paraules o parts de l'oració, les quals, en un nivell merament intuïtiu, remetent, respectivament, a entitats i a processos del món. Malgrat totes les cauteles que els lingüistes han fet bé a exposar, s'imposa la constatació que, si més no per als parlants indoeuropeus, és fàcil assolir un coneixement metalingüístic rudimentari sobre aquesta base de categorització: expressió de les entitats mitjançant substantius o grups nominals, i expressió de processos (incloses les accions) per mitjà de verbs. Ambdues classes de paraules ocuparien així els extrems d'una escala polaritzada. La categoria adjectival com a expressió de les qualitats o propietats ocuparia un lloc intermedi (juntament amb la preposició i l'adverbi). Les possibilitats d'alternança o de proporcionalitat entre les diverses categories és un factor amb incidència estilística. De fet, l'estilística tradicional –per exemple, Dámaso Alonso i altres representants de l'escola espanyola– s'ha ocupat sovint de la importància que té la freqüència relativa d'aparició de noms, de verbs o d'adjectius en un text. Així, mentre l'abundància nominal remet a l'estatisme i a la seqüència enumerativa, l'aparició desproporcionada de verbs indica habitualment narració, activitat o velocitat. Per la seua banda, la profusió adjectival tendeix a generar morositat descriptiva, sobretot quan es tracta d'una adjectivació mostrenca, redundat, contrària a la màxima d'estil segons la qual «l'adjectiu, quan no vivifica, mata». D'altra banda, en un text ben conegut presentat originàriament al Congrés de Bloomington de 1958 (Wells 1974), l'autor plantejava la dicotomia entre *estil nominal* i *estil verbal* sobre la base de la freqüència d'aparició de cada una d'aquestes classes de mots en un text. Ací no tractarem exactament aquests aspectes, sinó les nominalitzacions semàntiques, és a dir, els casos en què el potencial significatiu d'una llengua permet designar mitjançant noms (o sintagmes nominals) allò que podria expressar-se també –i amb una opció sinònima menys marcada– mitjançant verbs o adjectius, o, més exactament, mitjançant proposicions amb predicats verbals o adjectivals. La qüestió, doncs, és l'estudi de les característiques d'un estil *nominalitzat* –més que purament nominal– per contrast amb altres possibilitats alternatives de caire oracional.

Sens dubte és cert que les nominalitzacions comporten sovint un procés morfològic de derivació a partir d'un verb o d'un adjectiu: *meditació* de *meditar*, *alçament* d' *alçar*, *bellesa* de *bell/a*, *igualtat* d' *igual*, etc. Tanmateix, la nostra perspectiva no és ara morfològica o lexicològica, sinó pròpiament semàntica i, en conseqüència, no estudiarem les derivacions en si, sinó el potencial semàntic que implica l'expressió nominal de continguts. És a dir que, com a fet d'estil, l'opció de la designació nominal alternativa

té un valor de sentit, tant si comporta l'ús d'un derivat postverbal o postadjectival (*alçament, igualtat*), com si no és així. Per exemple, substantius com ara *por, fam, colp, meravella, acció, gana, estètica, precaució, miracle, accident, passió, ésser, quantitat* o *qualitat*, difícilment poden considerar-se derivats (si no és, en algun cas, des d'una perspectiva purament etimològica), però coincideixen a dir nominalment allò que podria dir-se amb l'ajut d'uns adjectius o uns verbs amb lexema diferent. En definitiva, el fenomen consisteix a dir nominalment –configurat com a sintagma nominal– allò que podria desenvolupar-se en una oració sencera. Quan parlem d' *el recompte de vots* o de *la lluentor de l'or*, d'alguna manera parafrasegem oracions com són *recomptarem els vots* o *l'or lluu*. I quan parlem d' *accident automobilístic múltiple* o d' *una gran quantitat de vots* podríem dir, amb una certa equivalència semàntica, que *diversos cotxes han xocat* o que *s'han emés molts vots*.²

EL SENTIT DEL NOM

Dit tot això, cal recordar que els lingüistes han comentat sovint la capacitat d'abstracció i de generalització que posseeixen els noms quan designen, no només objectes concrets (comptables: *un home, Déu, la porta*), o tipus de matèria (no comptable: *sucre, l'aigua*), sinó processos, qualitats o relacions (*la mort, un assassinat, la bellesa, l'amistat, la superioritat*). Per a Lyons (1997: 350), que reflexiona sobre els vincles entre semàntica i ontologia, la cosificació o reificació que s'opera pel fet de designar mitjançant noms aquesta variada gamma d'entitats constitueix un dels recursos clau del desenvolupament del discurs filosòfic i científic. Certament, la capacitat referencial dels sintagmes nominals ofereix un servei inestimable a un discurs de l'objectivitat i de la racionalitat expositiva. Aquesta és una idea clau que apareix en els estudis de molts lingüistes de diverses tendències epistemològiques.

En el marc de la lingüística cognitiva, Langacker (1991) estableix també la polaritat que hem assenyalat adés entre les categories de nom i verb, els prototips de les quals serien, respectivament, l'objecte físic i la interacció energètica. En el cas més simple i esquemàtic: hi ha les boles de billar i el fet d'interacció pels quals aquests boles són propulsades, es desplacen, xoquen entre elles, etc. Sobre la base d'aquests prototips s'estableixen uns esquemes més abstractes que corresponen al que podem anomenar, respectivament, «cosa» i «procés», i que presenten més autonomia conceptual en el cas de la primera que en el del segon.

En efecte, resulta més fàcil conceptualitzar una cosa o entitat amb independència dels processos en què aquesta participi que fixar la noció d'un procés prescindint dels participants en la interacció que s'hi estableix. Tot procés remet a una relació entre elements que es configura a través del temps, comporta un canvi i difícilment pot ser capítol sense considerar quines són les entitats que configuren aquesta relació interactiva, mentre que resulta més factible la intel·lecció d'una d'aquestes entitats de manera autònoma. Dit de forma il·lustrativa, podem, amb una relativa comoditat, fixar aïlladament la noció de coses com són el vaixell, el mariner, la mar o el riu i el port abans de configurar la del procés *navegar*. En canvi, per definir la noció de navegar – típicament vehiculada per un verb –, serà imprescindible la referència a les entitats que participen en la corresponent interacció – típicament designades per noms. D'aquí es desprèn que els noms presenten més autonomia conceptual que els verbs.³

Aquestes capacitats semiòtiques del nom el converteixen en la categoria idònia per a designar referents i forjar textos que representen el món configurant-lo com un conjunt estable de significats. De fet, com acabem de veure, el tipus de fenòmens més fàcilment semiòtitzables és l'objecte, la *res extensa* situada en l'espai i en el temps. La manera més immediata de construir la representació d'aquestes entitats és la categoria nominal, que a més de designar objectes concrets pot ampliar el seu abast a partir d'aquest prototip i designar conceptes abstractes.⁴ Sovint, les qualitats i els processos, fenòmens que solen ser codificats com a adjectius i verbs respectivament, poden així mateix ser representats per noms amb un cert grau d'abstracció. Ens trobem al bell mig d'un fet de tria entre opcions estilístiques alternatives: quan el parlant, ateses les possibilitats que la llengua li ofereix, opta per construir com a nom substantiu una qualitat o un procés, està funcionalitzant la variabilitat que la seva llengua presenta. No cal dir, però, que no es tracta d'un procediment merament estètic, sinó d'una tria amb

conseqüències semàntiques importants. Des de la perspectiva de la lingüística cognitiva –que no limita el seu component semàntic a una semàntica veritativa– és clar que la nominalització implica una reificació conceptual que diferencia el significat d' *explosió* i el de les formes del verb *explotar*; o bé el significat de *dolçor* respecte al de *dolç/-a*. La diferència de categoria gramatical comporta, dins el marc de la gramàtica cognitiva, una diferència semàntica, ja que s'hi distingeix entre el contingut conceptual estricte i la «imatgeria» (*imagery*) o manera com aquest contingut és configurat o, més exactament, construït (Langacker 1991: 15). A més, un altre efecte d'aquesta reificació de processos o qualitats és el fet que allò que era expressat per una proposició esdevé un objecte abstracte que pot actuar com a participant d'una altra relació d'ordre superior. Com veurem, es tracta d'un recurs cabdal per a l'organització de la textualitat, particularment rellevant en determinats tipus de discurs. Cal assenyalar que l'efecte es produeix en els diversos graus de nominalització, tant si aquesta ateny l'estadi d'una clàusula subordinada substantiva com si esdevé un sintagma nominal propi, tal com podem observar en les diverses propostes de nominalització que trobem a (2) i a (4):

(1) El jardí és verd

(2) a. Em plau que el jardí sigui verd
b. Em plau la verdor del jardí

(3) Ha començat la primavera

(4) a. Em plau que hagi començat la primavera
b. Em plau l'inici de la primavera

LA METÀFORA GRAMATICAL

Ben mirat, el mecanisme de reificació o entificació suava comentat no deixa de ser una modalitat de la projecció metafòrica, tema que ha estat objecte central de la lingüística cognitiva durant els darrers vint anys. Tanmateix ha estat el funcionalisme sistèmic el corrent que ha subratllat el caràcter metafòric d'aquesta transcategorització sota el rètol de *metàfora gramatical*. A diferència de la metàfora lèxica, allò que es projecta en la metàfora gramatical són significats categorials, però el procediment i els efectes no són gaire diferents dels que estudia la lingüística cognitiva per a la metàfora lèxica (Salvador, 1998). Així doncs, la nominalització presenta i tracta com a entitats allò que d'una manera més immediata podem conceptualitzar com a processos o qualitats: una mena de regramatització que no deixa de ser alhora una resemantització. Al capdavant, tot procediment metafòric implica un esforç de concreció, un recurs cognitiu per capir en termes més familiars allò que ens resulta abstracte o abstrús. Les entitats materials concretes són allò més tangible i familiar en la nostra experiència del món; en conseqüència, la nominalització pot ser considerada com la projecció de les propietats prototípiques del domini dels objectes sobre altres dominis més evanescents, amb tots els beneficis cognitius que l'operació comporta: principalment l'increment en la capacitat de definir, classificar i manejar textualment processos i qualitats.⁵ La pràctica discursiva de la nominalització –el que anomenem estil nominalitzat– mena a la creació d'un univers semiòtic de coses, és a dir, d'entitats estables, delimitades i determinades, un univers, al capdavant, que remet al text escrit per contrast amb la indeterminació, la fluïdesa i la transitorietat pròpies de la gramàtica de l'oralitat col·loquial.

Des dels anys vuitanta, Halliday ha treballat amb insistència sobre el tema de la metàfora gramatical, amb especial èmfasi en la gramàtica nominalitzadora i la seva relació íntima amb l'escriptura i amb les característiques semiòtiques que comporta la *literacy*. Aquesta seria una idea recurrent de la seva recerca al llarg dels anys: la correlació estreta que existeix entre text escrit i món de nominalitzacions.⁶ L'ensinistrament i el refinament en la capacitat de la lectoescriptura té, en el marc del funcionalisme sistèmic, una innegable transcendència ideològica que, en termes metafuncionals, remet a la funció interpersonal de formalitat i distanciament que realitzen discursos escrits d'alta representativitat social com ara el de la ciència i, en tant que caricatura d'aquest, el de la burocràcia. L'estil nominalitzat serà vist així com un ingredient principal del discurs científic i una eina del progrés del coneixement, però, per l'altre cantó, oferirà també la faceta d'un mecanisme d'opacitat que afavoreix la

tecnocratització si no és degudament contrarestat per una educació lingüística eficaç i per una sana tendència a la claredat expressiva com la que propugna a hores d'ara el moviment antiburocràtic a favor del *Plain English* (Salvador & Piquer 1999).

Parlar de metàfora en aquests casos no suposa cap *sentit literal*, però suggereix l'alternativa semàntica representada per unes altres maneres de dir menys metafòriques o més *congruents*, que responen d'una forma més directa a l'experiència quotidiana del sentit comú. Per a Halliday i els seus col·laboradors, la metaforització gramatical reconstrueix l'experiència humana sobre la base d'una construcció prèvia pròpia de la gramàtica del discurs ordinari. No ens trobem, per tant, amb meres variants alternatives d'expressió d'un significat, sinó amb una nova construcció del sentit que opera parasitàriament sobre altres construccions *històricament precedents*.⁷ D'on se segueix que les nominalitzacions metafòriques tendeixen a ser posteriors i més elaborades que les seves covariants més congruents.

Aquest direccionament històric de la metàfora gramatical funciona en tres nivells diferents i complementaris de *semogènesi*: la *filogènesi*, que orienta l'evolució del sistema lingüístic i dels discursos que el configuren històricament i culturalment; l'*ontogènesi* o adquisició individual de la llengua; i, finalment, la *logogènesi* o desenrotllament d'un text com a esdeveniment comunicatiu. Els tres aspectes són complementaris, ja que cada un constitueix el marc del nivell següent, mentre que, en ordre invers, cada un alimenta o realitza materialment el nivell anterior. Diríem que només la pràctica de desenvolupaments textuais (logogènesi) produeix unes competències discursives individuals (ontogènesi), a partir de les quals té lloc la filogènesi històrica d'una llengua. Inversament, és en el si d'aquesta filogènesi on se situen els processos d'adquisició lingüística individual que emmarquen la producció de textos concrets. Halliday ha insistit particularment en els aspectes filogenètics, mentre que altres investigadors de la mateixa escola com ara J. R. Martin han desenvolupat els de caire ontogenètic o educacional (Halliday & Martin 1993). Així, el cap del funcionalisme sistèmic ha treballat en la història de l'anglès i de l'elaboració d'un discurs científic en aquesta llengua des del *Treatise on the Astrolabe* de Chaucer fins a la física contemporània passant per l'obra de Darwin. Com han remarcat altres estudiosos de l'escriptura científica (Locke 1997), la fixació en la llengua de nominalitzacions com ara la que expressa el concepte de moviment és cabdal per comprendre la capacitat epistemològica de la física galileana respecte a l'aristolèlica, que no pensava en termes de *moviments* sinó només de *cossos que es mouen*. És innegable, en tot cas, que el discurs de la ciència –un discurs eminentment escrit, sobretot si es contempla amb perspectiva històrica– troba en les nominalitzacions abstractives i altres tipus de metàfora gramatical una eina de primer ordre per a l'elaboració i la transmissió del coneixement. En la història de la llengua catalana, la contribució de Lull és decisiva, en un primer estadi de desenvolupament d'una prosa expositiva on s'encunyaven en català determinades categories per denominar conceptes generals i abstractes. En una curta mostra del pròleg al *Llibre de virtuts e de pecats* –l'apartat 6, que es titula «Dels X predicaments»– trobarem nombroses il·lustracions d'aquest fenomen:

(5) Los .X. preycaments per los quals van totes [coses] son aquests: substancia, qualitat, relació, acció, passió, habit, situs, tempus e loc. Per aquests .X. predicaments pot sermonador dar conexença al poble, quals son les obres qui son de linyatge de substancia e quanta es la quantitat de justícia, de avaricia e axí metex de qualitat e les altres. E per ço sermonador deu colir semblances dels .X. predicaments en son sermonar per ço que plus declaradament do al poble conexença de virtuts e de pecats. (Ramon Lull, *Llibre de virtuts e de pecats*: 8)

Si la llengua ha d'elaborar històricament aquestes solucions que permeten expressar el coneixement científic, així mateix el procés educatiu mena l'individu a l'aprenentatge passiu i actiu d'aquests recursos de la semogènesi metafòrica del discurs escrit formal, on la familiarització amb les nominalitzacions s'incrementa al llarg de les etapes de la formació lingüística. D'altra banda, pel que fa a la logogènesi, també la nominalització tendeix a operar *a posteriori*, amb una funció anafòrica que remet a l'expressió prèvia, no metafòrica, d'una idea en un punt anterior de la progressió textual. Vegeu un exemple en un altre passatge del mateix pròleg lul·lià citat suara:

(6) Tu vas per la via per entenció de alcun be o de alcun mal, si trobes en la via tresor, lo qual no ymaginaves, ne entencies, amaves, ne membraves ans que-l trobasses, *aquell trobares* a tu bona fortuna, e si atrobes .i. leó qui-t aucia, lo qual no ymaginaves, ne

entenies, desamaves, ne membraves ans que-l trobasses, *aquell atrobamentes* a tu mala fortuna; e enaixí de les altres coses que't poden esdevenir senblant d'aquestes. (Ramon Llull, *Llibre de virtuts e de pecats*: 9)

Com podem observar al passatge, on s'han fet aparèixer en cursiva les dues nominalitzacions amb funció anafòrica (l'una que consisteix en un infinitiu substantivat i l'altra que és un derivat postverbal), el recurs contribueix a la progressió textual, tot introduint en cada cas com a tema, mitjançant un sintagma nominal, allò que havia estat presentat verbalment en una unitat remàtica anterior. El desplegament informatiu del text es veu així més clarament organitzat per mitjà d'aquest procediment de cohesió, que és habitual en molts textos de caràcter expositiu o argumentatiu, tant en l'àmbit del discurs científic com en el filosòfic o el periodístic.

Casado Velarde (1979) va estudiar, des d'un marc teòric diferent, aquesta mateixa funció en el discurs periodístic en espanyol, on les nominalitzacions corresponents incrementen la claredat expositiva i constitueixen una font de neologia que opera vivament. És clar que, al costat de les referències anafòriques en sentit estricte, que són les més freqüents, n'hi ha també de catafòriques o anticipants. Podem parlar de *referències fòriques*, a fi d'incloure ambdues direccions del moviment, ja que es tracta al capdavant d'un mecanisme semblant. Si bé es mira, més enllà de la precedència o posterioritat de l'element nominalitzat, el ben cert és que la referència nominal que s'aconsegueix per metaforització gramatical és una eina sofisticada d'organització textual que fins i tot pot tematitzar en un títol o epígraf el contingut d'un text.

En relació amb aquesta mateixa funció, cal afegir encara que moltes d'aquestes nominalitzacions palesen una dimensió metadiscursiva que els permet etiquetar fragments discursius i caracteritzar-los com a actes d'enunciació. Com ha estudiat Gill Francis (1994), els rètols discursius, tant anticipants com retrospectius, tenen un caràcter metalingüístic, bé com a caracteritzacions il·locutives, bé com a designacions de processos mentals o denominacions de pràctiques textuais o de tipus de text. D'altra banda, la funció de contribuir a la senyalització textual no està exempta de caràcter avaluatiu o de gestió de les relacions interpersonals amb els lectors.⁸ Certament, etiquetar una unitat discursiva com a *declaració*, *escrit de protesta*, *reivindicacions* o simples *afirmacions* no és una pràctica innocent, sinó que comporta una intervenció modalitzadora per part de l'enunciador respecte als enunciats que s'hi al·ludeixen i que es reporten d'una manera més o menys indirecta. Un parell d'exemples mostraran, d'una manera evident, aquest caràcter avaluatiu que poden assolir les anàfores nominals metadiscursives:

(7) Pasqual Maragall assegura que «les ganes d'un canvi polític a Catalunya estan per demostrar» i creu que una ciutat com Barcelona, que ja ha adquirit una notable qualitat de vida, ha d'estar en canvi permanent. (...) *L'escepticisme de l'excalde* ha de convidar a la reflexió sobre el país i la ciutat que tenim i sobre el que hem de fer perquè no s'assequin vells llorers. (*El Periódico*, 19-I-98)

(8) Senyora Higgins.– ...És un triomf per al teu art i per a la seva modista. Però si et penses que no es posa en evidència a cada sentència que deixa anar, és que t'ha deixat absolutament tocat.

Pickering.– Però no creieu que s'hi pugui fer res? Potser si corregíssim *aquests excessos de llenguatge*. (George Bernard Shaw, *Pigmalió*: 81)

Com podem comprovar, en el cas de (7), el sintagma nominal marcat en cursiva qualifica i interpreta una actitud mental del personatge esmentat que ha estat al·ludida als enunciats anteriors. A (8) trobem també una nominalització clarament avaluativa que es refereix a un comportament verbal de la protagonista insinuat en l'enunciat *es posa en evidència a cada sentència que deixa anar*:

DISCURS CIENTÍFIC I ESTIL NOMINAL

Si bé aquestes estratègies es troben en diversos tipus de discurs, particularment en els textos escrits i molt en especial en els de caràcter expositiu, el seu prototip –i segurament el seu origen– ha de buscar-se en la prosa científica o protocientífica. De fet, el text científic tendeix a un alt grau de metaforització gramatical que el fa aparèixer com a compacte i estable, dens de significats i difícil per als no iniciats. Dues característiques cabdals del discurs de la ciència com són el refinament tècnic dels conceptes i la capacitat d'un raonament ben encadenat troben en la metàfora gramatical

una eina extraordinàriament eficaç. D'una banda, hi ha la creació de nocions ben definides i organitzades en categories paradigmàtiques, que són concebudes com a entitats objectuals i representades per sintagmes nominals. D'altra banda, hi ha les relacions que s'estableixen entre aquests objectes semiòtics per facilitar un raonament explícit que progressa amb una lògica sistemàtica.

Com s'ha vist, la nominalització permet la reformulació d'un contingut –que s'expressaria de manera més congruent com a oració– en forma de sintagma nominal, ampliant d'aquesta manera el potencial referencial del discurs i facilitant la seqüenciació lògica de les relacions entre aquesta mena de continguts per produir coneixement.⁹ Així, el discurs científic «*destil·la*» –la metàfora procedeix de Martin– uns significats tècnics particularment elaborats, que entren en una taxonomia definida i acaben configurant una terminologia especialitzada que constitueix classes paradigmàtiques ben establertes. Pel que fa a la dimensió sintagmàtica, la metaforització gramatical comprimeix una gran quantitat d'informació lèxica en sintagmes nominals que assoleixen, en contrapartida, un cert grau d'opacitat, tant pel que fa a l'ancoratge temporal com a l'explicitació dels participants, factors que no poden eludir-se fàcilment quan l'expressió d'aquests continguts és oracional (cf., per exemple el terme economicista *inflació* com a designació abstracta i atemporal d'un procés sense especificació dels agents que la produeixen). La freqüència d'aquests «empaquetaments» per nominalització espesseeix o densifica el discurs, com podem comprovar en aquest parell d'exemples:

(9) L'extensió progressiva de la molèstia que produeix el soroll industrial està relacionada directament amb tota una sèrie de factors objectius tal com l'augment del nivell d'industrialització a tot el món, la progressiva concentració de l'activitat industrial en espais limitats i l'augment de la potència de les màquines. (Amando García, *La contaminació acústica*. 101)

(10) La inversió d'acumulació de carboni simètric resultant de la substitució nucleofílica bimolecular és un dels exemples de reaccions estereoscòpiques. (Ramon Mestres & Salvador Gil, *Química orgànica general*. 212)

A part de l'aparició d'una terminologia tècnica especialitzada, la dificultat que presenten els enunciats de (9) i (10) es deu també a la proliferació de llargs i compactes sintagmes nominals i al fet que els pocs verbs que hi apareixen són merament relacionals. Aquest darrer aspecte de la qüestió –una altra faceta de la metaforització gramatical– contribueix així mateix a la pesantor del discurs científic, que tendeix a una alta freqüència d'ús de verbs com aquests, que es limiten a establir entre els grans paquets nominals una sèrie de relacions lògiques, com són les d'inclusió, exemplificació, correspondència, contrast, causalitat, equivalència, etc. Lluny del que seria la semàntica prototípica dels verbs que expressen acció, aquests verbs –del tipus de *consistir*, *produir*, *procedir*, *resultar*, *implicar*, *exemplificar*, etc.– corresponen metafòricament a la reformulació abstracta i freda de relacions lògiques que el discurs col·loquial vehicula habitualment per mitjà de connectors gramaticals com són les conjuncions.¹⁰ Cal encara parar esment a una altre factor: la peculiaritat de molts d'aquests sintagmes nominals pel que fa a la inclusió d'adjectius o complements nominals que representen arguments o participants del procés nominalitzat en el nucli del sintagma. Així, el sintagma *activitat industrial* de (9) presenta com a adjectiu allò que és fàcilment interpretable com l'agent del predicat nominalitzat activitat. Si prenem el sintagma complet, *la progressiva concentració d'activitat industrial en espais limitats*, amb successius nivells d'encapsulament per nominalització, les relacions semàntiques a l'interior d'aquest conjunt bigarrat són molt més complicades i es diferencien clarament de les relacions que mantenen els adjectius classificadors normals amb el seus nuclis corresponents. El mateix es pot dir dels dos únics sintagmes nominals de (10), que l'enunciat es limita a posar en relació per mitjà d'un feble nexa verbal.¹¹ Tot el conjunt de característiques que han estat presentades solen aparèixer a tall de «síndromes» en textos científics prototípics. El tret de nominalitat hi és absolutament cabdal, pel cap baix en aquests aspectes:

a) Els termes tècnics destil·lats en la terminologia científica són sovint noms abstractes (*valència*, *magnetisme*, *correspondència biunívoca*...) que, a causa del seu caràcter nominal, poden concebre's com entitats i configurar amb més facilitat taxonomies ben definides.

♢) és freqüent, així mateix, l'ús de sintagmes nominals complexos que donen densitat a l'estil i permeten designar processos tot prescindint, econòmicament, de l'explicitació de certs participants i de l'ancoratge temporal.

♣) en moltes ocasions, els enllaços entre aquests sintagmes nominals que designen processos s'estableixen per mitjà de verbs que expressen simplement relacions (*causar*, *equivaler*, *dependre*)

♤) les nominalitzacions tenen una funció fòrica i de qualificació metadiscursiva que reforça la cohesió textual i fomenta una progressió temàtica molt travada.

Aquests trets, que comporten un extraordinari avantatge per a la fixació i comunicació del coneixement científic, són característics del discurs científic i constitueixen el prototip que configura un *registre acadèmic* de caire més general.¹² Així, els trobem freqüentment en textos filosòfics, en estudis de ciències humanes i el discurs jurídic i administratiu. En aquest darrer àmbit, és fàcil que la *síndrome* que el conjunt dels trets conforma s'hipostasii de manera inconvenient i gairebé caricaturesca com a estil burocratitzat. En general, un dels efectes d'aquesta densificació és una certa ambigüïtat de sentit i la pèrdua de llegibilitat entre el públic poc ensinistrat en aquestes estratègies. D'aquí ve l'obscurantisme i l'aparença de prestigi dels discursos que abusen del procediment. I d'aquí l'intent de fer més transparent el discurs administratiu i fins i tot el científic, en la mesura que el saber científic –i les seves aplicacions tecnològiques– no poden sostreure's a un control democràtic de fons.

Més en general, podríem dir que la nominalització comporta una opció estilística que troba la manifestació més prototípica en el registre acadèmic científic però que sura aquí i allà, en una o altra mesura, com a paràmetre d'estil que contribueix a configurar una tipologia discursiva. La tendència a l'increment d'aquest paràmetre de la nominalització delata una opció que Halliday anomena estil *àtic* (per oposició al *dòric*, més planer) o *estil nominal* (per oposició a l'estil més oracional, que s'acosta més a l'oralitat conversacional) i que ací s'ha anomenat *estil nominalitzat*.¹³ Significativament, quan Queneau, en els seus exercicis d'estil, opta per la variant «filosòfica», el text matriu es pobla de nominalitzacions i, com a conseqüència, s'espesseeix considerablement.¹⁴ Podem concloure fàcilment que aquest estil nominal o nominalitzat no seria idoni per al discurs literari. Ni tan sols en el cas de l'assaig, que manté un llinar comú amb el discurs de les ciències socials. L'esforç de l'escriptura fusteriana, en aquest sentit, insisteix en una tasca de desnominalització i desabstracció que fa del seu assaig subjectiu un discurs dialògic fortament tocat de conversacionalisme. En un altre lloc he descrit succintament alguns d'aquests mecanismes que substitueixen, en Fuster, la densitat lèxica i l'estatisme sintàctic característics de l'escriptura per una interacció nerviosa de frases breus enllaçades entre sí a la manera de la conversa, procediment que no deixem de trobar ni tan sols en el laconisme sentencios dels aforismes: «Fins al punt que aquestes peces textuales brevíssimes palesen sovint una articulació sintàctica accidentada, com ara en el següent exemple: 'Sofreixes? Bé: resigna-t'hi. Ningú no ha nascut impunement. Ho diu Sèneca.' No cal demostrar que un discurs típic de l'escriptura organitzaria tota aquesta seqüència, de moviment agitat, en una única oració composta molt més estabilitzadora.» (Salvador 1994: 153).

Són molts els autors contemporanis que, en diverses llengües i en la línia de la *causerie* montaigneana, aposten per aquest conversacionalisme de la prosa assagística. Ernesto Sábato, que sens dubte pertany a aquesta nissaga, blasma amb encert la confusió entre aquestes tendències estilístiques –les de la nominalització abstractiva– i l'elaboració de la prosa literària: «Si el escritor sigue una estética equivocada, peor será cuanto más retrabaje, pues más se acercará a esos cánones calamitosos. Leo esta elaborada frase parlamentaria: 'Este punto de vista ha aportado un nuevo factor a la situación que las esferas gubernamentales contemplarán desde ahora con más optimismo, pero la injerencia de este nuevo avatar ha descartado las probabilidades y la precipitación de los acontecimientos ha ocasionado incertidumbres.' Disparates como éste no son obra del azar sino de una idea tan difundida como equivocada de lo que es el 'estilo literario'». (Sábato 1953: 124)

Si les coses són així pel que fa a l'assaig, en els altres gèneres literaris el contrast és encara més cru: entre l'estil nominalitzat i la poesia lírica, per exemple, les relacions són d'incompatibilitat manifesta. Quan, en la coneguda anècdota machadiana, Mairena demana al seu deixeble que posi en llenguatge poètic aquell alambinat «los eventos consuetudinarios que acontecen en la rúa», el deixeble, a més d'eliminar algun cultisme

pedant, s'afanya a desconstruir una flagrant nominalització i respon: «lo que pasa en la calle». Mairena /Machado replica amb mesura i amb prudència: «no está mal». Una mesura i una prudència que són imprescindibles si constatem que les distàncies entre discurs poètic i discurs col·loquial s'escurcen per contrast amb les nominalitzacions dels registres acadèmics, però això no fa pertinent, de cap manera, l'establiment de l'equació *poètic = col·loquial*. Les coses són molt més complicades, ja se sap. Però no és aquesta l'ocasió ni l'hora d'emprendre aquest altre itinerari de coneixement.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BLOOR, M.(1998): «Lexical and grammatical choices in innovative language use in computer science», dins A. SÁNCHEZ MACARRO & R. CARTER (eds.), *Linguistic choices across genres. Variation in spoken and written English*, Amsterdam John Benjamins: 155-171.
- CASADO VELARDE, M.(1979): «La transformación nominal, un rasgo de estilo de la lengua periodística», *Cuadernos de Investigación Filológica*IV, 1-2: 101-112.
- ESCANDELL, M. V. (1995): *Los complementos del nombre*, Madrid, Arco Libros.
- FRANCIS, G.(1994): «Labelling discourse: an aspect of nominal-group lexical cohesion», dins M. COULTHARD (ed.), *Advances in written text analysis*, London, Routledge: 83-101.
- HALLIDAY, M. A. K. (1997): «The grammatical construction of scientific knowledge: the framing of the English clause», dins R. ROSSINI, G. SANDRI & R. SCAZZERI (eds.), *Incommensurability and translation*, Cheltenham, Elgar.
- (1998): «Things and relations: Regrammaticising experience as technical knowledge», dins J. R. MARTIN & Robert VEEL, *Reading science. Critical and functional perspectives on discourse of science*, London, Routledge: 185-235.
- HALLIDAY, M. A. K. & J. R. Martin (1993): *Writing science: literacy and discursive power*, London /Washington, The Falmer Press.
- KLEIBER, G. (1994): *Nominales. Essais de sémantique référentielle*, Paris, Armand Colin.
- LANGACKER, R. W. (1991): *Foundations of cognitive grammar*II, Stanford, Stanford University Press.
- LOCKE, D. (1997): *La ciencia como escritura*, Madrid, Cátedra.
- LYONS, J. (1997): *Semántica lingüística. Una introducción*, Barcelona, Paidós.
- PICALLO, M. C. (en premsa): «L'adjectiu i el sintagma adjectival», dins J. SOLÀ (coord.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries.
- SÁBATO, E. (1953): *Heterodoxias*, Barcelona, Seix Barral, 1991.
- SALVADOR, V.(1994): *Fuster o l'estratègia del centaure. Per a una anàlisi del discurs fusterià*, València, Bullent.
- (1998): «Metàfora i variació lingüística», dins Maria Antònia CANO *et alii*(eds.), *Un món de llengües*, Alcoi, Marfil: 263-274.
- SALVADOR, V. & A. PIQUER (1999): «Metàfora gramatical i didàctica de les llengües: la nominalització en el codi elaborat», dins M. GARCÍA *et alii*(eds.), *Ensenyament de Llengües i Plurilingüisme*, València, Universitat: 211-218.
- WELLS, R. (1974): «Estilo nominal y estilo verbal», dins Thomas A. Sebeok, *Estilo del lenguaje*, Madrid, Cátedra: 85-99.

BIBLIOGRAFIA DEL CORPUS

- García, A.: *La contaminación acústica*, València, Universitat, 1988
- Llull, R.: *Llibre de virtuts e de pecats*I, Palma de Mallorca, Patronat Ramon Llull, 1990
- Mestre, R. & S. Gil : *Química orgànica general*, València, Universitat, 1995
- Queneau, R.: *Exercices de style*, Paris, Gallimard, 1947
- Shaw, G. B.: *Pigmalión*(traducció de Xavier Bru de Sala), Barcelona, La Magrana, 1997

NOTES

(1) Òbviament, els sintagmes nominals poden incloure adjectius en funció de modificadors del nom, ben diferent de l'esmentada funció predicativa dels adjectius

(2) Com veurem més endavant, entre ambdues sèries d'expressions (les nominalitzades i les oracionals) hi ha diferències pel que fa a l'opacitat de les primeres i l'explicitud de les segones. Així, per exemple, en parafrasejar les expressions nominals com a enunciats oracionals, els temps verbals triats precisen una referència o ancoratge temporal.

(3) Langacker (1991: 14) ho exposa en aquests termes: «Finally, an interaction does not exist independently of its participants. Though we can perfectly well conceptualize an object separately from any interaction involving it, the conception of an interaction inherently presupposes some reference –however vague or schematic– to the entities through which it is manifested. Objects are therefore *conceptually autonomous*, and interactions *conceptually dependent*.» Per a aquest autor, «a noun is conceptually autonomous: we can normally conceptualize its designatum without conceiving of its participation in any higher-order process» (Langacker, 1991: 25). Tot i que assumirem ara en essència el contingut d'aquestes afirmacions, que són a la base del nostre treball, caldria alhora matisar-les en algun sentit. Precisament, des del punt de vista de la semàntica de marcs (*frame semantics*), el significat d'una unitat lèxica no és definible d'acord amb el procediment de la semàntica componencial sinó que necessàriament ha de situar-se en un marc sociocognitiu concret. En conseqüència, el significat de *vaixell* no és plenament definible sense remetre als altres components del marc de l'enciclopèdia cultural on s'insereix i cobra valor o sentit: mariner, port, etc. i fins i tot l'acció de navegar. De la mateixa manera es fa difícil precisar el significat de *futbolista*, *defensa* o *porter* sense una consideració prèvia del joc de referència, el futbol, que és òbviament un procés, tot i que, sens dubte, el procés no serà caracteritzat sense la presentació dels seus participants, d'on s'infereix que el concepte de marc semàntic

implica d'una manera conjunta processos i participants. El tema, per tant, és més complex del que suggereix el fil expositiu que ací he traçat. Caldria, en última instància, remetre'ns a una diferència intergenèrica: així, en textos predominantment expositius dins gèneres que primen la transmissió ordenada de la informació, com són els científics, el periodisme informatiu, etc., és habitual començar per la definició o presentació de les entitats i continuar amb els processos.

(4) Per a una discussió matisada i crítica sobre els noms genèrics i els abstractes, vegeu Kleiber (1994, cap. 3).

(5) Malgrat la ignorància recíproca amb què han viscut durant anys la lingüística cognitiva i el funcionalisme sistèmic, avui és ja possible trobar interconnexions ben productives, com ara les que es produeixen, l'estiu de 1999, al Workshop de funcionalisme sistèmic celebrat a Gant.

(6) Ho expressa lapidàriament en un dels seus darrers treballs: «The nominalized world looks like a written text» (Halliday, 1998: 16)

(7) «In the grammar construction of reality the mapping of process into verb and of entity into noun *precedes* the mapping of process into noun» (Halliday 1997: 4)

(8) «The relationship between a label and the clause(s) it replaces is not a random process of naming, but an encoding of shared, or sharable, perceptions of the world.» (Francis 1994: 100)

(9) En termes de Halliday (1998: 197), «the potential for referring, and the potential for expanding –that is, for transforming the flux of experience into configurations of semiotic categories, and for building up such configurations into sequences of reasoned arguments.»

(10) No cal oblidar tampoc que es generen per aquest procediment estan sovint cohesionades, en el pla textual, per recursos com el de les nominalitzacions de referència fòrica adés citades: un procediment que, en explicitar les relacions de progressió temàtica, posa ordre en el text però que, alhora, el fa semblar encara més compacte.

(11) No puc endinsar-me més en aquest tema complex. Seria interessant comparar parells de sintagmes més senzills

compostos per un nucli nominalitzat i un adjectiu, com ara *reunió ministerial* / *reunió amistosa*, *abraçada paterna* / *abraçada paternal*, o parells on un dels membres reclama una interpretació irònica: *permís episcopal* / *bac episcopal*. Cf. Escandell (1995) i Picallo (en premsa) per a algunes d'aquestes qüestions.

(12) Meriel Bloor (1998: 158) sintetitza així aquests avantatges de l'objectivització produïda per l'estil nominalitzat: «Of course, as Halliday realises, there are strong communicative advantages in the objectification of knowledge in stereotypical academic scientific discourse. These advantages are specifically functional in the grammatical sense in that the nominalization of processes (where the mention of personal agents is unnecessary) allows both for their thematization and for their qualification, the latter allowing for the development of extended fixed phrases (unanalysed nominal groups) so important in terminology. Together with verbs expressing logical relations, nominals can then be linked by verbs expressing the relationship between processes (as in 'Evaporation causes cooling', an example every English school child learns).»

(13) Ja s'ha insistit prou, al llarg d'aquest treball, en el sentit que hem de donar a aquest concepte d'estil nominal o nominalitzat. Halliday (1997: 5) puntualitza, en aquesta mateixa direcció, que si es parla d' *estil nominal* ha de ser per oposició a un estil oracional o proposicional (*clausal style*), atès que els predicats (entre els quals hi ha els verbs) i els seus arguments hi apareixen d'una manera més directa, més fàcil de percebre. Per això sembla preferible parlar de clàusules completes, més que de verbs només: «The overall effect is that of condensing large amounts of lexical material inside nominal groups. In that sense we can reasonably talk about this as 'nominal style'; although the contrast is not between nominal and verbal [as in the title of Rulon Wells's paper in an influential volume published back in 1960], but between nominal and clausal –where the Attic is a nominal, the Doric is a clausal style.»

(14) En aquest *exercici* (Queneau 1947: 75-76), trobem nombroses i complexes nominalitzacions com aquestes: «les essentialités des coïncidences

temporelle et improbabilistes»,
«l'inexistentialité futile et
utilitaire d'un autobus S» o
«l'irréalité néoberkeleyenne
d'un mécanisme corporel
inalourdi de conscience».